

ЧЕДО ВУКОВИЋ

РИЈЕЧ О ДУШАНУ ВУКОТИЋУ*

Другарице и другови,

Душан Вукотић је, несумњиво, велико име наше савремене умјетности и наше културе.

Он је високо оцјењиван и цијењен у нашој земљи и свијету, и то је свима нама знано. Непосредно смо доживљавали бар дио његових филмских остварења.

Са тог разлога, увјерен сам, не треба га овом приликом представљати. Сувишно би било набрајати његове филмове разних жанрова, филмове који су онако снажно одјекивали у свијету. Не би било упутно набрајати бројне награде, наше и стране, освојене на филмским фестивалима у изузетно јакој конкуренцији. Не бих спомињао ни друга признања — ни он сам никад се њима није китио — као ни многе похвалне написе о њему у нашој и страниој филмској критици и публицистици.

Хтио бих, стога, да саопштим тек неколико својих запажања о нечему што, чини ми се, спада у срж његовог умјетничког одређења.

Своју ријеч ограничио бих на саоднос поетске ријечи и поетске слике.

Душан Вукотић, у својим теоријским радовима, често се враћао у далеку прошлост човјекову, трагајући за коријенима и путевима развоја умјетности.

Покушао бих да га слиједим у томе, па бих вас подсетио да су о односу предмета и назива, односу слике и ријечи размишљали и многи умници у античко доба. Сократ је, на примјер — уз себи својствен етимолошки поступак — грчку ријеч *antropos* тумачио овако: „онај који размишља о ономе што види“.

* На свечаности у Црногорској академији наука и умјетности, 29. фебруара 1984. године.

Његова се мисао, даље, простире ка подручју сазнавања: „Ако се, дакле, ствари могу сазнавати, колико год је то могуће, помоћу назива, а и помоћу њих самих, које ће сазнање бити љепше и поузданије? Да ли треба сазнавати и на основу слике као такве, ако је она добро начињена?“

Присјетимо се Лалића. У „Лелејску гору“ улази се кроз маглена врата. Магла је измијенила изглед планине, али и представу њеног рељефа у свијести главног јунака. Мијења се чак и представа о магли. А све то сугеришу нам пишчеве маштовите ријечи.

Уосталом, наши далеки преци кренули су од сликовног писма према апстрактним симболима — словима. Тако се од потпунијег јединства слике и ријечи гранало према писаном и сликаном, али она суштинска правеза између та два израза ипак је увелико сачувана.

У том контексту хтио бих да сагледам Душана Вукотића као филмског и ликовног умјетника и као теоретичара.

Он је, у једном огледу из 1979. године цитирао мисао Андре Левинсона: „У филму слика рађа мисао, а у књижевности се из мисли рађа слика“.

У Вукотићевом умјетничком раду и у самим остварењима као да се иде корак даље од те сугестивне мисли. Наиме, ту већ можемо говорити о поетској рјечитости филмске слике, наспрам, рецимо, сликовитости поетске ријечи.

Јер, често сам размишљао о томе: шта би била ријеч, сама по себи, ако не би у књижевном дјелу добила и поетски смисао, ако не би зрачила и сликовитошћу? Или, пођимо обрнутим смјером: шта би биле пуке датости и призори из реалног свијета, ако не би поетском визуелизацијом добили нов квалитет и смисао и новим исијавањем дјеловали на људе? Стога је природно што се умјетници слике и ријечи тако често сусрећу и бивају веома блиски, иако — каже се — не говоре истим језиком.

Имам, дакле, у виду да стваралац Вукотићева типа и снаге стоји пред пробраном визијом: стварност, саздана од простора и времена, од смисла, од трагике и љепоте и достојанства нашег постојања, затим поетско визуелно представљање те стварности и најзад њен израз у поетској ријечи. Ето низа: стварност — слика — ријеч. Ако стварност, сада, схватимо само као тематско-мотивско извориште, као извјестан предтекст чак и за маштање, онда — слиједећи Вукотићев творачки став и пут, долазимо до помисли да је поетској слици иманентан поетски израз (нешто као блиски род ријечи) и обрнуто. У том јединству слике, у овом случају филмске, и ријечи — кад их спаја и узајамно оснажује поетска вриједност — ваља тражити ону битну одлику Вукотићевог умјетничког спуса.

Питао сам се, стога, шта је била ријеч, у нама, тек трен прије но што је постала глас или низ слова? И питао бих се подстакнут Вукотићевом умјетношћу — шта је, у нама, била слика, прије но што је добила свој видљив облик? Шта је испред а шта иза

нашег унутрашњег огледала? Да ли се у њему слика свијета „закривљује“ као што је, кажу, закривљен космички простор?

Јер, одиста, шта је онај прави појам, она помисао у свијести писца, прије но што се преточи у ријеч, шта је друго ако не налик слици? Или, није ли у дјелу ликовног и филмског умјетника ријеч увелико замијењена поетским говором слика?

Ето, склони смо више питањима него упрошћеним одговорима или рањивим дефиницијама.

Додао бих да Душан Вукотић, колико сам могао да учим и да кажем у овој краткој ријечи, прилази овим питањима са темељитошћу научника и надахнућем умјетника у исти мах. Он своја смјела и дубока хуманистичка мотивисана трагања остварује на дјелу, у филмовима, а о томе говори и у својим теоретским огледима.

На тој траси, дакле, креће се Вукотић као прогресивно усмјерени стваралац — истраживач. Његово дјело, стога, носи у својим коријенима дубину филозофског и научничког захвата и продоре у просторе гдје се сусријећу свијет стварности и свијет умјетности. Он све те сложене саставнице спаја и у дјелима остварује с лакоћом дарованем само даровитима.

И стога није случајно што је дјело Душана Вукотића високо вредновано у нас и у свијету, што чини част овом дому, Црној Гори и цијелој нашој земљи.

29. фебруара 1984.

